

УДК 7.047+7.041.7]:356.113(477.83/.86)»19»

Ксенія Рожак-Литвиненко

*аспірантка при кафедрі історії і теорії мистецтва
Львівської національної академії мистецтв
Науковий керівник: професор кафедри книжкової
та станкової графіки Української академії
друкарства (УАД), кандидат мистецтвознавства
І. В. Голод*

Пейзажні та побутові мотиви у творчості художників – українських січових стрільців

Анотація. У статті досліджуються пейзажні та побутові мотиви у живописі та графіці художників, які були членами мистецького угруповання легіону Українських січових стрільців 1914–1918 рр. – О. Куриласа, І. Іванця, Л. Геца. Аналізуються окремі, виконані ними твори у контексті світоглядних, естетичних та стилістичних підходів до трактування пейзажних і побутових тем в українському мистецтві першої третини ХХ ст. Розглянуто сюжетні, композиційні, колористичні особливості творів, специфіку манери їхнього виконання, зумовлену діяльністю художників в умовах воєнного лихоліття. У процесі дослідження виявлено, що українська національна традиція зображення природи та побуту у творчості стрілецьких художників гармонійно поєднувалася з рисами новітніх мистецьких стилів і течій початку ХХ ст. – імпресіонізму, сецесії, символізму.

Ключові слова: мистецьке угруповання Українських січових стрільців, пейзаж, побутові мотиви, живопис, графіка, перша третина ХХ ст.

Постановка проблеми. На початку ХХ ст. пейзажна і побутова тематика впевнено посідала одне з провідних місць у творчості українських художників. Ще з середини ХІХ ст. манера зображення краєвидів в українському мистецтві мала свою специфіку, що виражалася комплексом естетичних та формальних ознак. Головним для пейзажистів був лірико-поетичний образ природи, в якому найбільш виразно втілювалися такі ментальні

стереотипи українців, як відчуття гармонії людини та природи, емоційність і романтизм. Перша світова війна, зумовлені нею проблеми розвитку мистецького середовища призвели до відчутних змін емоційного настрою і художньої мови творів. Ці зміни особливо помітно визначилися в образотворчому мистецтві Галичини, на території якої проходила лінія фронту, точилися бої. Замість ліричних, пасторальних, елегантних образів

природи з'являються зображення зруйнованих війною українських сіл і містечок, спустошеної природи, біженців. Як наслідок, ставилися нові творчі завдання, живописні та графічні твори пейзажно-побутової тематики часто набували драматичного звучання, перетворювалися на справжні памфлети. Саме ці жанри галицького образотворчого мистецтва першої третини ХХ ст. значно менше висвітлені українським мистецтвознавством і, судячи з існуючих публікацій, не стали ще об'єктом належної наукової уваги. Треба також додати, що активне звертання митців – вояків легіону Українських січових стрільців (далі ЛУСС) до пейзажних і побутових тем, образів і мотивів відповідало програмним завданням, що ставилися перед українським стрілецтвом національною ідеологією в царинах культури і мистецтва [16, с. 44–45; 18].

Висвітлення та мистецтвознавчий аналіз творчого доробку художників – УСС є важливим завданням сучасної мистецтвознавчої науки. Проведена автором робота у цьому напрямку висвітлює нові, раніше не досліджені, аспекти у вивченні вказаної проблематики. Це, насамперед, звертання до пейзажної та побутової тематики у творчості УСС, яка є однією з найменш досліджених у мистецькій спадщині стрілецтва.

Методологічне значення цього дослідження полягає у використанні комплексного підходу до вивчення творів, із залученням принципу історизму, історико-біографічного та іконографічного методів.

Наукова новизна теоретичних висновків і результатів проведено-

го дослідження зумовлена тим, що у ньому вперше систематизовано і детально досліджено твори на пейзажну і побутову тематику у так званій стрілецький період творчості О. Куриласа, І. Іванця, Л. Геца.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими публікаціями можна вважати каталоги виставок стрілецької творчості, які впорядковували самі стрільці [1], та поодинокі монографії, присвячені творчості окремих художників, видані у 1920–1930-х роках. У контексті окресленої проблеми цінним є альбом П. Ковжуна «Лев Гец: український маляр» [8], в якому автор провів фаховий аналіз пейзажного малярства цього художника, визначив кілька можливих джерел творчої інспірації, звернувши увагу, зокрема, на імпресіонізм і символізм. Проте, більшість висновків П. Ковжуна стосуються післявоєнного періоду творчості Л. Геца, а його твори стрілецького періоду лише згадуються.

У 1939–1941 рр., а, особливо після Другої світової війни, творчість художників УСС разом з їхніми іменами, передовсім, з політичних та ідеологічних міркувань, була повністю вилучена з мистецтвознавчої проблематики. Перші, після тривалої перерви, публікації на цю тему з'являються лише на початку 1990-х років. Це, насамперед, праці Р. Яціва, присвячені творчості І. Іванця [19; 20]. Щоправда, аналізуючи баталістику митця, дослідник значно менше уваги приділив побутовим і пейзажним роботам художника. Дещо ширше розвиток побутового та пейзажного жанрів творчості Л. Геца висвітле-

ний у публікаціях О. Жеплинської [4], О. Денисюк [3]. Але у контексті проблематики стрілецького пейзажу дослідники відзначають лише замальовки дерев'яних церков Галичини, оминаючи увагою краєвиди, виконані Л. Гецом під час перебування в лавах УСС. Те саме можна сказати і про альбом-монографію А. Крижанівського «Осип Курилас» [10], який зосередився на стрілецькій карикатурі митця, практично залишивши поза увагою його пейзажні і побутові роботи 1914–1918 рр.

В альбомі «Українські Січові Стрільці у боях та міжчасі: мистецька спадщина», що став першою спробою систематизації творчого доробку художників з Легіону УСС, розвиток пейзажних та побутових мотивів у творчості військових художників також недостатньо висвітлений. Автори лише згадують окремі краєвиди у батальних роботах І. Іванця і дещо детальніше зупиняються на так званих соціальних пейзажах О. Куриласа [17]. Корисними для нашого дослідження стали публікації, присвячені поштовим листівкам з репродукціями творів художників – січових стрільців (І. Іванця, О. Куриласа, Л. Геца). Це, зокрема, альбом-каталог «Україна у старій листівці» [6], статті Н. Лаврук [12].

Певне значення мали також окремі загальні праці з історії українського мистецтва першої третини ХХ ст., а також дослідження, в яких аналізується розвиток жанрового живопису у контексті тогочасних світоглядних та естетичних поглядів. Це, зокрема, публікації Л. Савицької [16], Б. Мисюги [14], С. Плахти [15] та ін.

Актуальність дослідження. Вищезазначене дає підстави стверджу-

вати, що пейзажні та побутові мотиви у творчості художників мистецького угруповання ЛУСС дотепер повністю не досліджені, а фрагментарні висвітлення проблематики не дають цілісного уявлення про цей потужний пласт їхнього творчого доробку, що, безумовно, свідчить на користь актуальності нашої публікації.

Мета статті – дослідити особливості зображення пейзажних і побутових мотивів у творчості художників мистецького угруповання ЛУСС у контексті мистецьких процесів, що відбувалися в Галичині під час Першої світової війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку ХХ ст. у пейзажному та побутовому малярстві Галичини відбуваються певні зміни. Мистецьке середовище Галичини поповнюють випускники західноєвропейських мистецьких навчальних закладів, насамперед, Краківської академії мистецтв. Тут молоді митці мали можливість ґрунтовного ознайомлення з імпресіонізмом, риси якого порушили застарілу реалістичну зображальну традицію, характерну для західноукраїнського малярства ХІХ ст. Варто також відзначити, що у творчості західноукраїнських митців початку ХХ ст., попри виражені риси імпресіонізму, співіснували різні стилістичні впливи – реалізму, сецесії, символізму, експресіонізму, неоімпресіонізму [15, с. 26]. Переосмислення художньої мови пейзажного і побутового живопису було також пов'язане з подіями та обставинами, зумовленими Першою світовою війною. Художники, які внаслідок історичних обставин опинилися в епіцен-

трі бойових дій, працювали у складі мистецького угруповання ЛУСС, ставили перед собою мету правдиво передати у своїх творах образи зруйнованої війною української землі [18].

Найбільш активно серед стрілецьких художників у жанрі пейзажу працював О. Курилас. У складі мистецького угруповання він замальовував з натури пам'ятки народної архітектури сіл та містечок, якими проходив разом з військом: дерев'яні й муровані церкви, дзвіниці, руїни замків та старі українські хати. У таких невеликих зарисовках, як «Вид із с. Потік на Рогатин», «Пейзаж з Іванівки», «Пейзаж з хатами. Благодатна» (тут і надалі збережено автентичне написання назв) художник намагався «задокументувати» щоденне життя та побутове середовище селян.

Образи спустошеної війною Галичини демонструють олійні пейзажі О. Куриласа «Затори на Студінці», «Перепони над Стрипою», «Село Соснів», основою для створення яких стали прифронтові села Бережанщини та Опілля. У цих працях емоційний фактор творчості гармонійно поєднується з психологічним і аналітичним, внаслідок чого митець нерідко вдається до свідомої трансформації художньої форми, зображуваного простору, кольору. Так, у творі «Село Соснів» (бл. 1916–1917) О. Курилас будує багатопланову композиційну структуру краєвиду на основі кольорових площинних смуг, сприймаючи навколишню реальність неначе складеною з багатьох фрагментів. Його цікавлять колір і фактура, наприклад, поверхні землі, яку він змальовує сміливими рельєфними мазками,

використовуючи широку палітру вохристо-коричневих, рожеватих, блакитних відтінків. Суха, немовби позбавлена життя, земля на полотнах О. Куриласа набуває метафоричного звучання, стає образом воєнного лихоліття.

У пейзажі «Затори на Студінці» (іл. 1) О. Курилас обирає для зображення багатоплановий панорамний краєвид. Перший план – детально промальовані вершини пагорба із залишками мерзлого снігу та поодинокими сухими стеблами трави. У цій частині композиції автор фактично досліджує можливості колористичних ефектів, контрастного співставлення сріблясто-білих відтінків снігу з вохристими і зеленувато-коричневими тонами, використаними для зображення кам'янистого ґрунту. Наступні просторові плани утворю-

Іл. 1. О. Курилас. Затори на Студінці. Бл. 1916–1917. Текстура, олія. 37х31,5. Збірка НМЛ ім. А. Шептицького, Ж – 272 27276

ють увігнуто композиційну структуру. Тут і схил пагорба, і ледь помітні, вишикувані в шеренгу, фігури стрільців, і обриси сільських хат. Високо проведена лінія горизонту відводить незначну частину простору для зображення неба, яке умовно можна назвати ще одним планом композиції. При цьому О. Курилас не виявляє захоплення доміантними фрагментами краєвиду, а ніби одним поглядом охоплює красу звичайної місцевості, стану природи, січових стрільців.

Розкриття глибини здійснюється своєрідним методом численних різного масштабу просторових ходів: пагорби, вигини стежок, плями талого снігу, дахи хат вдалині – усі ці образи спонукають нас уважно розглядати деталі, спрямовуючи погляд углиб композиції, і, водночас, цілісно сприймати твір. У «Заторах на Студінці» митець оперує переважно натуральними відтінками колірної гами, відмовляючись від живописних ефектів, але при цьому демонструє високий рівень колористичної і світлотіньової майстерності. Застосування цих прийомів, відсутність зайвої деталізації, намагання передати тривалі стани навколишньої природи певною мірою наближають пейзажі О. Куриласа до творчих методів пост-імпресіоністичного плернеризму.

Майстерність О. Куриласа як митця-пейзажиста неодноразово відзначалася у сучасній йому художній критиці, особливо після представлення його творів на виставці стрілецьких творів 15 вересня 1918 р. у Львові. «Широко [на виставці – А. Р.-Л.] – як зазначав мистецтвознавець В. Залозецький, – був представлений Осип

Курилас... – маляр краєвидів *par excellence*... Краєвиди Куриласа суть суб'єктивними відбитками мальовничих витинків реального світа... І не запускається Курилас у непевні дороги найновіших течій експресіонізму. Своїм артистичним темпераментом він належить до попередньої генерації імпресіоністів. Його образи се композиції красок, полягаючи на контрастах і кольористичних інтервалах» [7].

Не менш цінними, як з точки зору мистецької документалістики стрілецьтва, так і в естетично-візуальному аспекті, є роботи О. Куриласа побутової тематики, в яких дія розгортається на тлі краєвидів з місць постою стрілецького війська. Це «Стрілець на варті», «Погоріла», «Зміна варті», «Убитий стрілець біля хреста», «Бездомні» та ін. Для цих невеликих за розміром творів, які можна віднести до своєрідного «соціального» пейзажу, характерні настроєвість та глибина проникнення в суть простих речей і образів. Іноді його роботи, виконані на теми повсякденного життя та побуту військових, мають ліричний, піднесено романтизований характер – «Стрілецька квартира», «Прощання», «Чуєш, брате мій». У них вдало передана особлива духовна атмосфера, яка панувала в стрілецькому середовищі.

У побутових сценах «Зміна варті», «Зарізали поросю» О. Курилас демонструє манеру густого пастозного мазка, що дає йому змогу, наприклад, у «Зміні варті» (буденний для стрілецького побуту сюжет чергування військових) на тлі сільського пейзажу виразно змалювати силуети

трьох вояків із гвинтівками за плечима (іл. 2), створити майже реальну атмосферу свіжості морозного зимового дня. Сніговий покрив рефлексує блакитно-сірими, фіолетовими, жовтими відтінками найтонших нюансів.

Специфічна манера зображення зимового ландшафту, який О. Курилас часто використовував як тло, стала особливо характерною для його побутових та портретних творів. Зовсім інший емоційний настрій панує у побутовій сцені «Зарізали поросся» (іл. 3). Майже натуралістичне зображення рядової події завдяки передачі кольору крові, снігу, витриманого у тьмяній гамі брудно-сірих, білих та вохристих відтінків, фігур солдатів не лише відтворює атмосферу похмурого дня, але й асоціюється для митця, за його ж зізнанням, з тривожною атмосферою воєнних буднів.

Деякі побутові твори О. Куриласа сприймаються етюдними, незавершеними, проте саме вони часто вражають безпосередньою і гострою спостережливістю навколишньої дійсності. Серед них, наприклад, олійне полотно «Погоріла», композиція якого включає фігуру знедоленої жінки у чорному вбранні біля печі, що залишилася на місці згорілої хати, обгорілий димар посеред згарища, кошик з уцілілими пожитками. Драматизм сцени підсилює краєвид з чорними силуетами обгорілих дерев, які різко контрастують з яскравим сонячним світлом дальнього плану. Реалістичний характер композиції гармонійно поєднується з імпресіоністичною манерою письма, що вдало передає світлоносний простір. Важливу роль у формуванні емоційного ладу твору

Іл. 2. О. Курилас. Зміна варті.
Бл. 1915–1918. Текстура, олія. 27х38.
Збірка НМЛ ім. А. Шептицького,
Ж - 277 27285

відіграє колорит: у рамках обмеженої палітри коричнево-вохристих, зеленкуватих, рожевих та блакитних відтінків О. Курилас тонко прописує колористичні співвідношення, якими передає поверхню землі, численні рефлекси, зумовлені сонячним освітленням зображуваного простору.

Часто для того, щоб надати своїм побутовим роботам драматичного характеру, О. Курилас використовував образи, притаманні для естетики символізму. В олійних творах «Зустріч», «Убитий стрілець біля хреста» дія розгортається на цвинтарі біля

Іл. 3. О. Курилас. Зарізали поросся.
Бл. 1915–1918. Полотно, олія. 26х51.
Приватна збірка

кам'яних хрестів. Тут автор виступає тонким настроєвим колористом. Спостерігаючи зміну кольорів у природі, митець відтворює на своїх полотнах складні поєднання численних відтінків зелені, надає їм виняткової яскравості і звучності. У трактуванні елементів природи майже повністю зникає контурна лінія, форма моделюється за допомогою дрібних живописних мазків.

Роботи О. Куриласа на пейзажну та побутову тематику яскраво відобразили зміну підходів до їхнього трактування у мистецтві першої третини ХХ ст. Замість опоетизованих образів природи, характерних для українського живопису ХІХ ст., художник звертається до реалії навколишнього середовища. Увага митця спрямована на колорит, який у його творах вдало поєднаний з емоційними станами природи. Пейзаж у творчості О. Куриласа справив значний вплив на подальший розвиток цього жанру у мистецтві Галичини.

Настрівні пейзажні композиції та побутові сценки з життя українського села складають частину творчого доробку Івана Іванця. У каталозі виставки стрілецьких пам'яток 1936 року в м. Тернополі згадуються його твори, які, судячи з назв, виконані в жанрі пейзажу: «Завія на Поділлі», «На стійці», «стежа» [1, с. 5–6, 11]. На жаль, сучасне місцезнаходження цих робіт невідоме. Серед побутових творів І. Іванця стрілецького періоду маємо репродукцію композиції «У відпустці» (1916 р.), збережену на тогочасній поштовій листівці. На тлі квітучого пейзажу митець змалював романтичну сцену зустрічі стрільця з

дівчиною у народному строї. Увага до деталей, дрібний імпресіоністичний мазок, гармонійні колірні сполучення виявляють високий рівень технічної майстерності художника. Характерно, що манера виконання цього твору суттєво відрізняється від виконаних у той же час батальних сцен І. Іванця. Експресії кольорів та форм, пригнітаних творам батального жанру, митець протиставляє колористичну злагоженість та композиційну рівновагу.

Пейзажні етюди І. Іванця часто експонувалися на виставках 1920-х рр. у Львові [20, с. 36]. Це, здебільшого, виконані олією ідилічні сільські краєвиди («Старий млин», «Сільська хата», «На водопої»), іноді – ліричні побутові сцени на пейзажному тлі («Прощання біля хати»), в яких митець поєднує реалістичний підхід до трактування сюжету з імпресіоністичною манерою живопису. Спостерігаючи за природою, художник вдало вловлює її мінливість. Його увагу привертають то свіжість неба, то багатство відтінків зелені дерев і трави, то кольорові рефлекси на поверхні водного плеса, то дощові хмари, буревій тощо.

Історично-побутові мотиви переплітаються у численних, виконаних І. Іванцем варіантах інтерпретації сцен переходу стрілецьких військових частин на місця тимчасового postoю – «Стрілецький обоз у снігову завію», «По болотистих дорогах», «В поході на Бершадь», «Похід у завію» та ін. Композиційна будова цих творів часто повторюється, це зображення військових лав (вершники, піхотинці), обозу (коні, запряжені у

вози), що рухаються по просторовій діагоналі знизу вверху углиб картинної площини та зупиняються біля її верхнього краю. Дія зазвичай відбувається на тлі засніженого зимового пейзажу, і саме пейзажне середовище є важливим компонентом як композиції, так і сюжетної канви твору. І. Іванець приділяє увагу відтворенню особливої атмосфери зимового ландшафту, його захоплює зображення снігової поверхні, яка, завдяки своїй світловій розсіювальній здатності, відбиває кольори навколишніх предметів та створює можливості для розробки широкої системи тональних переходів.

У колірному вирішенні твору «В поході на Бершадь» (іл. 4) визначальним є зображення неба, рожевато-фіолетові відтінки якого вдало поєднуються з кольором снігу і формують різні колористичні ефекти. Брудний загоптаний сніг виглядає то блакитним, то коричневим, то вохристо-жовтим. Щільно покладені світло-сірі живописні мазки підсилюють загальну колірну палітру полотна, на тлі якої вирізняються темно-сині та коричневі силуети січових стрільців.

Загалом побутові та пейзажні роботи, здебільшого, ліричні побутові сцени й ідилічні сільські пейзажі займають відносно невелику частину творчого доробку І. Іванця [11, с. 2]. Проте, варто відзначити їхню важливу роль у формуванні образного мислення, творчого діапазону і виконавської манери талановитого художника.

Специфікою оригінального образного мислення з-поміж інших стрілецьких художників вирізняв-

Іл. 4. І. Іванець. В поході на Бершадь. 1920-ті. Картон, олія. 48х67,5. Збірка Ю. Сандурського

ся митець Лев Гец. Перебуваючи у складі ЛУСС, він виконав численні замальовки місцевості – природи, архітектурних об'єктів, зображень сіл, сцен з міського життя [8, с. 12]. З них збереглися лише акварельні кресвиди сіл Вісве та Соснова (в с. Соснів над р. Стрипою полк УСС перебував з листопада 1915 р. по травень 1916). Це такі твори, як «Родина утікачів», «Стрілецькі дороги» (1916 р.), «Вісве» (1915 р.), «Соснів» (1916 р.) і замальовки галицьких дерев'яних церков – «Церква з 1708 року в Черниці» та «Церква з 1893 року в Пісочній» [4, с. 9–12; 3]. Відомо, що у 1913 р. Л. Гец був учнем школи О. Новаківського у Львові, і тому в його пейзажах відчутний вплив теоретичних і практичних настанов педагога, який вимагав від своїх вихованців цілісного бачення навколишнього середовища, точності у сприйнятті колориту природи та відмови від натуралістичного копіювання [2, с. 16–17].

У кресвидах «Соснів» (іл. 5) та «Мотив зі Соснова» Л. Гец застосує метод творчої інтерпретації при-

Іл. 5. Л. Г е ц. Соснів. Бл. 1916. Папір, акварель. Архів чину Василя Великого в Римі

родних мотивів. Він підпорядковує зображуваний простір загальному декоративно-пластичному ладові твору. У цих краєвидах простежуються риси сецесії, що виявляються, зокрема, у характерній формотворчій функції

Іл. 6. Л. Г е ц. Віч-на-віч смерті. За репродукцією в ілюстрованому журналі літератури і мистецтва «Світ». 1917. («Антологія стрілецької творчості»)

декоративного ритму ліній, у свідомо підсиленій пластичності окремих фрагментів ландшафту, створенні своєрідної структури декоративних кольорових площин. Важливим виражальним засобом творів є колір. Загалом, кольорова гама більшості краєвидів Л. Геца холодна, побудована на гармонійному зіставленні зеленуватих, рожево-фіолетових та блакитних тонів.

Особливе зацікавлення викликають побутові твори Л. Геца, виконані ним, як можна припустити, під певним впливом сецесійної стилістики і символістської естетики. У мистецтві Галичини кінця XIX – початку XX ст. сецесія і символізм часто виступали в гармонійній єдності, опонуючи мистецьким течіям попередньої доби, та давали змогу втілювати актуальні творчі ідеї. Символізм з його тяжінням до ускладненої проблематики, епічності, міфології та знаково-символічних систем значною мірою відображав тогочасні концепції «філософії життя» і, як наслідок, став одним з основних засобів вираження особливо складних суспільних настроїв напередодні Першої світової війни. Суб'єктивні психологізми Л. Геца, своєрідне ставлення до подій та явищ щоденного життя набувають у творчих працях митця чіткого графічного виразу символіки, характерної для всієї естетики декадансу. Його творчість стала своєрідним літературним символізмом, візуалізованим за допомогою оригінальної лінійної стилізації.

На стику міфологізму та реальності у творчості Л. Геца з'явилася низка містичних і символічних образів і тем, серед яких домінували філософські мотиви життя і смерті, миті й

вічності. Його цікавив сенс людського існування («Віч-на-віч смерті») (іл. 6), екзистенції («З огню», «Одчай»), ідеї звільнення, злету творчого духу, патріотизму («За волю України»). У символістських роботах Л. Геца, більшість з яких входило до редакційної ним «Антології стрілецької творчості», зустрічаються і песимістичні, породжені, вірогідно, спочатку передчуттями, а згодом і особистими переживаннями реалії війни, і врешті – певним відчуттям безсилля індивідуума перед катаклізмами епохи [9, с. 2; 13, с. 266–270]. Творче надбання складної мистецької індивідуальності, якою був Л. Гець, доволі важко віднести до конкретної художньої школи чи творчого напрямку, оскільки в його творах психологізм, емоційна природа, чуттєвість і настроєвість домінують над звичними художніми формотворчими засобами, над усталеною пластичною мовою вираження ідеї, яка, разом з тим, досягла у досліджуваній період творчості цього митця нового якісного рівня.

Висновки. Пейзаж у творчості мистецького угруповання ЛУСС сміливо можна вважати важливим етапом розвитку галицького живопису і формування національної своєрідності українського пейзажу першої половини ХХ ст. в цілому.

Воєнні події, військовий статус групи талановитих художників зумовили гостру соціальну тематику їхніх творів і, відповідно, загострення сюжетики і своєрідність образотворчої художньої мови.

Пейзаж для січових стрільців-художників, які здобули добру академічну підготовку і були захоплені стилістичними модерними інноваці-

ями початку ХХ ст., став не просто звичним для живописної практики жанром, а часто (у багатьох випадках передовсім) композиційною, колористично-пластичною основою для створення портретних зображень і батальних сюжетів. Таким чином, є підстави говорити про пейзажні твори мистецького угруповання ЛУСС 1914–1918 рр. (частково і наступних 1920-х) як про оригінальний синтез пейзажних, батальних та портретних образів.

Пейзажні та побутові твори художників ЛУСС були важливим етапом і в аспекті освоєння митцями західноєвропейської художньої естетики. Імпресіонізм з його увагою до передачі світло-просторового середовища, постімпресіонізм, захоплені кольором, прагненням до узагальнення і стилізації, символізм з його акцентованою знаковою і містичною проблематикою різною мірою, але творчо й осмислено апробувалися стрілецькими живописцями у пейзажних і побутових картинах.

Новітні мистецькі тенденції були творчо використані художниками ЛУСС для підсилення нового етапу розвитку української національної традиції живописного зображення людини, природи, побуту, які у воєнний час набули особливого емоційного наповнення, психологічної глибини, часто драматичного звучання.

Результати дослідження можуть бути використані при підготовці комплексних наукових праць з історії українського мистецтва ХХ ст., зокрема, тих його сторінок, що пов'язані з подіями національно-визвольних змагань українців у період Першої світової війни.

1. *Вистава* стрілецьких пам'яток: 17 травня – 7 червня [1936] : [каталог] – Тернопіль : [б. в.], 1936. – 27 с.
2. *Волошин Л.* Мистецька школа Олекси Новаківського у Львові : біографічний словник учнів / Любов Волошин ; Благодійний фонд «Олекса Новаківський та його мистецька школа». – Львів : Модерн-2, 1998. – 64 с. : 4 іл.
3. *Денисюк О.* Вклад художника Лева Геца у мистецьку скарбницю культур польського та українського народів [Електронний ресурс] / Ольга Юрїївна Денисюк. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/api/2010_24/33.pdf. – Назва з екрана
4. *Жеплинська О.* Згадуючи Лева Геца / Оксана Жеплинська // Галицька брама. – 2005. – № 1–3 (121–123). – С. 9–12.
5. *З листа О. Куриласа* до І. Боберського. 27 березня 1917 р. Кіш УСС, с. Пісочна. Копія листа зберігається у Музеї визвольних змагань Львівського історичного музею. Цит. за: Крижанівський А. Осип Курилас : [альбом-монографія] / А. Крижанівський. – Львів : Західноукраїнський інформаційно-видавничий центр, 2008. – С. 153.
6. *Забочень М.* На спомин рідного краю : Україна у старій листівці [Альбом-каталог] / М. Забочень, О. Поліщук, В. Яцюк. – К. : Криниця, 2000. – 505 с. : іл.
7. *Залозецький В.* / В. Залозецький // Діло. – 1918. – 31 жовтня. – Ч. 248.
8. *[Ковжуна П.]* Лев Гец : український маляр : альбом / текст П. Ковжуна ; Асоц. незалежних укр. мистців. – Львів : [б. в.], 1939. – 16 с. : 10 л. іл.
9. *Кокювський Ф.* Стрілецька антологія / Франц Кокювський // Назустріч. – 1934. – 1 вересня. – С. 2.
10. *Крижанівський А.* Осип Курилас : [альбом-монографія] / А. Крижанівський. – Львів : Західноукраїнський інформаційно-видавничий центр, 2008. – 279 с.
11. *Кузьма Л.* Іван Іванець / Любомир Кузьма // Свобода. – 1993. – Ч. 230. – С. 2.
12. *Лаврук Н.* Творчість митців Східної Галичини в оригінальних листівках першої третини ХХ століття / Лаврук Н. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В. Я. – Харків : ХДАДМ, 2010. – 250 с. (Мистецтвознавство : № 1). – С. 125–130.
13. *Лазарович М.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. В. Лазарович. – Тернопіль : Джура, 2005. – 592 с.
14. *Мисюга Б.* Краєвид у малярстві Галичини першої третини ХХ ст. (традиції та інновації образної мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознав. : 17.00.05 / Б. В. Мисюга ; Львів. акад. мистецтв. – Львів, 2008. – 19 с.
15. *Плахта С.* Імпресіонізм у мистецтві Галичини кінця ХІХ - першої половини ХХ ст.: світоглядно-естетичний аналіз [Електронний ресурс] / С. Л. Плахта // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2013. – Вип. 6 (III). – С. 25–29. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/filipol_2013_6\(3\)_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/filipol_2013_6(3)_8.pdf). – Назва з екрана
16. *Савицькая Л.* На пути обновления : искусство Украины в 1890-1910-е годы / Лариса Савицькая ; Нац. техн. ун-т «ХПИ». – Харьков : Эксклюзив, 2003. – 468 с.
17. *Українські Січові Стрільці* у боях та міжчасі : мистецька спадщина / Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, Національна бібліотека Чеської республіки – Слов'янська бібліотека ; упорядн. Ігор Завалій, Олена Кіс-Федорук, Тарас Лозинський [та ін.]. –

Львів ; Київ : Оранта, 2007. – 192 с. : 313 іл.

18. *Центральний державний історичний архів України м. Львів, ф. № 353с, оп. № 1, спр. № 8 (Правильник «Пресової квартири українських січових стрільців»), 6 л.*

19. *Яців Р. Іван Іванець : великий інстинкт життя / Роман Яців // Воля і Батьківщина. – 1995. – № 1 (17). – С. 123–131.*

20. *Яців Р. Один із Пресової Квартири / Роман Яців // Літопис Червоної Калини. – 1991. – Ч 1. – С. 35–37.*

Пейзажные и бытовые мотивы в творчестве художников – украинских сечевых стрельцов

Ксения Рожак-Литвиненко

Анотация. В статье исследуются пейзажные и бытовые мотивы в живописи и графике художников, которые были членами художественного объединения легиона Украинских сечевых стрельцов 1914–1918 гг. – О. Куриласа, И. Иванца, Л. Геца. Анализируются отдельные, выполненные ними произведения в контексте мировоззренческих, эстетических и стилистических подходов к трактовке пейзажных и бытовых тем в украинском искусстве первой трети XX в. Рассмотрены сюжетные, композиционные, колористические особенности произведений, специфика манеры их исполнения, обусловленная деятельностью художников в условиях военного лихолетия. В процессе исследования обнаружено, что украинская национальная традиция изображения природы и быта в творчестве стрелецких художников гармонично сочеталась с чертами новейших художественных стилей и течений начала XX в. – импрессионизма, сецессии, символизма.

Ключевые слова: художественное объединение Украинских сечевых стрельцов, пейзаж, бытовые мотивы, живопись, графика, первая треть XX ст.

The landscapes and genre motives In the creativity of the artistic grouping of Ukrainian Sich Riflemen (Ukrainiiski Sichovi Striltsi)

Kseniya Rozhak-Lytvynenko

Annotation. In the article there are explored the landscapes and genre motives in the painting and drawing of the members the artistic grouping of Ukrainian Sich Riflemen (Ukrainiiski Sichovi Striltsi) 1914–1918 years, – O. Kurilas, I. Ivanets, L. Gets. Some of their works are analyzed in the context of the ideological, aesthetic and stylistic approaches to the landscapes and the genre motives in the Ukrainian art of the first third of XX century. There are considered scene, compositional and colour peculiarities of the works and the specificity of their execution which had been caused the activity of artists during the war conditions. The scientific novelty of the research is that in it there are for the first time systematized and researched in detail the landscapes and genre works by O. Kurilas, I. Ivanets, L. Gets created during the period of the

First world war («strilecky period»).

In the process of research we elicited that in the creativity of USS artists the national tradition of the depicting the nature and genre scenes was harmonically combined with the features of the up-to-date artistic styles and trends of the beginning the XX century – impressionism, postimpressionism, secession and symbolism. The landscape in the USS artistic heritage can be considered the important phase in the development the Galician painting and formation the national uniqueness of the Ukrainian landscape in the first part of the XX century. The military developments which had an impact on the activity of the artistic grouping of USS caused the social problems of their works and the originality of their artistic manner. The landscape for the members of the USS artistic grouping was not only autonomous genre but often the composition and colour basis for the portraits and the battle subjects. The members of the artistic grouping of USS used new artistic tendencies in the creative way for the strengthening the new stage in Ukrainian national tradition of the depicting the nature and everyday life. The results of the research could be used for the complex scientific works on the history of Ukrainian art of the XX century, especially the period of the First World War.

Key words: the artistic grouping of Ukrainian Sich Riflemen (Ukraiinski Sichovi Striltsi), landscape, genre motives, painting, drawing, the first third of the XX century.